

บทสรุป

วิทยานิพนธ์นี้มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาคุณค่า เรื่องพุทธศาสนาในสมัยสุโขทัย เพื่อรวบรวมความรู้เกี่ยวกับเรื่องนี้ ซึ่งอยู่กระจัดกระจายในเอกสารต่างๆ และศึกษาเพิ่มเติมในประเด็นที่ยังไม่มีผู้กล่าวถึง เช่น หนังสือทางพุทธศาสนาที่เป็นภาษาบาลี

ผลของการวิจัย สรุปความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาในสมัยสุโขทัยได้ดังนี้ คือ

คณะสงฆ์ตามที่เราเคยได้ยินชื่อว่า คณะอรัญญวาสี และ คณะคามวาสี นั้น เริ่มมีมาแต่สมัยสุโขทัย และได้ตกทอดเป็นประเพณีมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่ละคณะ มีพระสังฆราชเป็นสังฆปริณายก พระภิกษุ ทั้ง ๒ คณะ ได้ทำสังฆกรรมรวมกันในกิจการที่เกี่ยวข้องแก่แผ่นดิน เช่น ร่วมกันพิจารณาระงับ อภิกรรม และ ร่วมเป็นพยานในการทำสัญญาไมตรีระหว่างพระมหากษัตริย์ราชเลอไทยและ เจ้าเมืองนาน

พระภิกษุสงฆ์มีวัตรปฏิบัติเคร่งครัด และแตกฉานในพระไตรปิฎก ได้เดินทางไปศึกษาบวชเรียนในประเทศลังกาและประเทศอื่นๆ กล่าวได้ว่า พระสงฆ์สมัยสุโขทัยมีความรู้ความเชี่ยวชาญในคัมภีร์พุทธศาสนาเป็นอย่างดี พระภิกษุบางรูปก็ได้รจนาคัมภีร์พุทธศาสนาเป็นภาษาบาลี คือ พระธรรมกิตติเดระ รจนา คัมภีร์สัทธัมมสังคโห พระเมธีกรสังฆราช รจนา คัมภีร์โลกที่ปกสาร

✓ วัดในสมัยสุโขทัยมีวิหารเป็นหลักของวัด เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปสำหรับให้ประชาชนเขาไปสักการบูชา ส่วนพระอุโบสถเป็นที่เฉพาะสำหรับพระสงฆ์ทำสังฆกรรม พระอุโบสถในสมัยสุโขทัยจึงมีขนาดเล็ก พอที่จะบรรจุ พระสงฆ์จำพรรษาอยู่ในวัดเท่านั้น เช่น พระอุโบสถวัดอรัญญิกมีขนาดสำหรับบรรจุพระสงฆ์ได้ไม่เกิน ๑๒ รูป

พระมหากษัตริย์ทรงอุปถัมภ์ และ ท่านบูรุงพุทธศาสนาด้วยการสร้างวัด
อุทิศที่ดิน ฝูงชน และสิ่งของถวายวัดโปรดเกล้าสร้างพระพุทธรูป พระพุทธรูปบาท ประดิษ
ฐานพระธาตุ และทรงปลูกถนนพระศรีมหาโพธิ ประชาชนก็ได้ท่านบูรุงและปฏิบัติพุทธ
ศาสนามากกว่ารับเป็นธุระดูแลวัดเช่นเดียวกัน

✓ พระมหาธรรมราชาลิไททรงเป็นพระมหากษัตริย์ไทยพระองค์แรกที่มีหลัก
ฐานว่าเสด็จออกผนวชในบวรพุทธศาสนา พระองค์ได้ผนวชถึง ๒ ครั้ง ครั้งแรกใน
พ.ศ. ๑๘๐๘ ครั้งหลัง ในพ.ศ. ๑๘๒๗

ส่วนในสังคมไทยต่อมา ก็มีประเพณีว่ากุลบุตร เมื่อมีอายุ ๒๐ ปีแล้ว ก็จ
อุปสมบทในพุทธศาสนา ประเพณีการบวชนี้ได้กระทำสืบต่อมาจนถึงทุกวันนี้

✓ ชาวสุโขทัยเป็นพุทธมามกะผู้มีความเลื่อมใสศรัทธาเป็นอย่างยิ่ง ได้
สมาทานศีลและรักษาอุโบสถเป็นปรกติ การรักษาศีลนั้นอาจจะปฏิบัติติดต่อกันเป็นประจำ
หรือปฏิบัติเฉพาะวัน ทั้งนี้แล้วแต่ศรัทธาของผู้ปฏิบัติ นอกจากนั้น ยังได้ฟังธรรม ฟังสวด
พระปริตร สวดมหาชาติ เป็นต้น

✓ ในเทศกาลต่างๆเนื่องด้วยพุทธศาสนา จะมิ่งงานเป็นประเพณีของบ้านเมือง
พระมหากษัตริย์และประชาชนทุกคน ได้เข้าร่วมด้วยความเลื่อมใสศรัทธาอย่างแท้จริง
มีการตกแต่งอาหารและสิ่งของเครื่องใช้ถวายแด่พระสงฆ์ โดยถวายในรูปสลากภัตต์ คือ
ไม่เจาะจงพระภิกษุผู้รับ

พิธีในพุทธศาสนาหลายพิธีในสมัยสุโขทัยได้ตกทอดมาถึงปัจจุบัน คือ พิธี
เข้าพรรษา พิธีออกพรรษา พิธีกรานกฐิน พิธีลอยพระประทีป และ พิธีวิสาขบูชา
พิธีวิสาขบูชานั้นไม่ปรากฏว่ามีในสมัยอยุธยา ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น พระบาทสมเด็จพระ
พุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดทำขึ้นอีก

ถ้าเปรียบเทียบพุทธศาสนาในสมัยสุโขทัยกับสมัยปัจจุบัน ก็ จะเห็นความแตกต่างและความคล้ายคลึงกันในประเด็นที่สำคัญ คือ

พุทธศาสนิกชนในสมัยปัจจุบันปฏิบัติในส่วนที่เกี่ยวข้องแก่พุทธศาสนาแตกต่างกับคนในสมัยสุโขทัย เช่น การสมาทานศีล คนในสมัยสุโขทัยรักษาอุโบสถศีล ๘ เป็นปกติ แต่ในสมัยปัจจุบัน คนส่วนใหญ่เห็นว่า การรักษาศีล ๕ เป็นการปฏิบัติที่ทำได้ยาก ฉะนั้นจึงรู้สึกว่าจะไม่อาจรักษาศีล ๘ ได้เลย ผู้ที่รักษาศีล ๘ จะมีแต่ผู้ที่เข้าวัดฟังธรรม และจะสมาทานกันในโอกาสพิเศษ เช่น ในโอกาสพิธีเข้าพรรษา

การแสดงธรรม และการประกอบศาสนพิธีในสมัยรัตนโกสินทร์ กระทำในพระอุโบสถ ฉะนั้นจึงนิยมสร้างพระอุโบสถใหญ่กว่าในสมัยสุโขทัยเพื่อให้พอที่จะบรรจุทั้งภิกษุสงฆ์และฆราวาสผู้มาร่วมในศาสนพิธี

ในสมัยรัตนโกสินทร์ ได้เปลี่ยนรูปการปกครองคณะสงฆ์ โดยแบ่งการปกครองเป็น ภาค จังหวัด อำเภอ ตำบล และวัด มีเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาส เป็นผู้ปกครองดูแลตามลำดับ ขึ้นกับพระมหากษัตริย์หรือ มหาเถรสมาคม

ในสมัยรัตนโกสินทร์ มีหลักสูตรการศึกษาพุทธศาสนาของพระสงฆ์เป็น ๒ หลักสูตร คือ ศึกษาธรรม และศึกษาบาลี ในการศึกษาธรรม พระภิกษุผู้ศึกษาจะต้องสอบเป็นนักธรรมตรี นักธรรมโท นักธรรมเอก ในการศึกษาบาลี พระภิกษุผู้ศึกษาจะต้องสอบเปรียญธรรมตั้งแต่ประโยค ๔ ขึ้นไปจนถึงประโยค ๙ ซึ่งเป็นขั้นสูงสุด ต่อมาได้มีหลักสูตรการศึกษาของภิกษุสงฆ์ในลักษณะที่ให้พระภิกษุได้เรียนวิชาอื่นเกี่ยวกับสังคมในปัจจุบันด้วย ประสาทปัญญา ศาสตร์ ศาสตรบัณฑิตและพุทธศาสตรบัณฑิต

ในสังคมไทยแต่โบราณ นอกจากการสั่งสอนพุทธศาสนาแล้ว พระสงฆ์ยังได้สอนหนังสือไทยแก่เด็กชายผู้ที่มีอายุสมควรจะศึกษาเล่าเรียน เมื่อมีอายุควรจะอุปสมบทก็ให้อุปสมบทและศึกษาธรรมต่อไป ในปัจจุบัน พระสงฆ์ได้เข้าช่วยสอนหนังสือในโรงเรียนตามชนบท และในท้องถิ่นที่อยู่ห่างไกล จึงน่าจะเข้าใจได้ว่า ในสมัยสุโขทัย พระสงฆ์ก็ได้สอนหนังสือและอบรมธรรมจริยาแก่กุลบุตรเช่นกัน

ในสมัยปัจจุบัน ยังได้มีการส่งพระธรรมทูตไปเผยแผ่พุทธศาสนาทั้งภายในและ
ภายนอกประเทศ มีมหาเถรสมาคมเป็นผู้พิจารณา ในสมัยสุโขทัย ก็มีการส่งพระภิกษุสงฆ์
ไปเผยแผ่พุทธศาสนาเช่นกัน เช่น พระสมณเถระโคเถินทางไปเผยแผ่พุทธศาสนาในหริ
ภุญชัย

✓/ วิทยานิพนธ์นี้ ผู้เขียนได้ศึกษาค้นคว้าหาที่มีเอกสารปรากฏอยู่ในเวลานี้
ยังมีประเด็นอื่นๆซึ่งผู้สนใจควรศึกษาคัดตามเพิ่มเติมได้อีกหลายประเด็น เป็นคนว่า
วรรณกรรมทางพุทธศาสนาที่เป็นภาษาบาลี ซึ่งเป็นเรื่องซึ่งยังไม่มีผู้ศึกษาโดยตรง
หนังสือภาษาบาลีสมัยสุโขทัยน่าจะมีมากกว่า ๒ คัมภีร์ซึ่งผู้เขียนได้กล่าวมาแล้ว ในแผนก
ตัวเขียนและจารึกกองหอสมุดแห่งชาติมีคัมภีร์โบราณภาษาบาลีซึ่งยังไม่ได้แปลออกเป็น
ภาษาไทยอีกเป็นจำนวนมาก เรื่อง พุทธศาสนาในสมัยสุโขทัย จึงยังไม่ควรยุติ เพราะ
ถ้ามีการแปลคัมภีร์เหล่านั้นออกเป็นภาษาไทยแล้วก็ควรจะได้พบเรื่องใหม่อื่นๆอีก อันจะ
เป็นการต่อเติมและขยายความรู้ในเรื่องนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย